

Проблеми кримінального права і кримінології

норство: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Сапронов Олександр Вікторович. – К., 2005. – 193 с. **21.** *Трайнин А. Н.* Избранные труды / А. Н. Трайнин / Сост. Н. Ф. Кузнецова. – СПб.: Юрид. центр Пресс, 2004. – 898 с. **22.** *Чеботарьова Г. В.* Кримінально-правові проблеми трансплантації органів або тканин людини та донорства крові : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Чеботарьова Галина Валентинівна. – К., 2003. – 219 с. **23.** *Юхно О. О.* Актуальні проблеми запобігання, викриття та розслідування злочинів у сфері трансплантації органів або тканин людини / О. О. Юхно // Півд.-укр. правн. часоп. Одес. держ. ун-ту внутр. справ. – 2008. – № 1. – С. 161-165.

НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ ОТНОСИТЕЛЬНО СОСТАВОВ ПРЕСТУПЛЕНИЙ, ПРЕДУСМОТРЕННЫХ СТ. 143 УК УКРАИНЫ

Гринчак С. В.

В статье исследуются формы описания деяний, предусмотренных ст. 143 УК Украины, которые дают основания для моделирования четырех самостоятельных составов преступлений. Обосновывается существование общей и специальной норм в этой статье.

Ключевые слова: состав преступления, конкуренция общей и специальной нормы, трансплантация, насильственное донорство, органы или ткани человека.

SOME ISSUES CONCERNING THE OFFENSES UNDER ART. 143 OF THE CRIMINAL CODE

Grynchak S. V.

The description forms of actions under Art. 143 of the Criminal Code, so as to warrant modeling four independent offenses, were investigated in the article. Substantiates the existence of the general and special rules in art. 143 of the Criminal Code.

Key words: the offense, the competition of general and special rules, transplantation, forced donation, organs or tissue.

Надійшла до редакції 05.03.2013 р.

УДК 343.2

О. Е. Радутний,
канд. юрид. наук, доцент
Національний університет
«Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого»,
м. Харків

МЕТАФІЗИЧНІ МЕТОДИ ПІЗНАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

Проблема вибору методів пізнання правової реальності, що включає в себе, зокрема, кримінально-правові ідеї, норми та правовідносини, розглянута під кутом зору можливості застосування засобів і прийомів метафізики – науки про буття і суще. Правову реальність як самостійний феномен буття віднесено

ПРОБЛЕМИ ЗАКОННОСТІ

одночасно й до інтерсуб'єктивної реальності, яку людина переживає й через це поділяє з іншими людьми, і до її протилежності – реальності моносуб'єктивної.

Ключові слова: методи пізнання, метафізика, правова реальність, інтерсуб'єктивна й моносуб'єктивна реальність.

Методологія будь-якого наукового пошуку складається з визначення об'єкта і предмета дослідження, вибору його засобів, методів, принципів і прийомів пізнання.

Осмисленням таких методів займались Аристотель, Платон, Ф. Бекон, П. Л. Бергер, Н. Х. Д. Бор, Г. Галілей, Г. В. Ф. Гегель, Е. Г. А. Гуссерль, Ч. Р. Дарвін, Ю. Дрогобич (Ю. М. Котермак), А. Ейнштейн, І. Кант, І. Ньютон, Г. В. Лейбніц, М. В. Ломоносов, Г. Лукман, Д. І. Менделєєв, І. П. Павлов, С. Л. Франк та інші. Аспектам методології правових дисциплін приділено значну увагу у працях В. К. Бабаєва, М. І. Бажанова, Г. А. Гаджієва, В. М. Горшеньова, В. С. Зеленецького, Б. О. Кістяківського, І. С. Ноя, М. І. Панова, В. М. Сиріх, Є. В. Спекторського, З. П. Тростюка, Г. Ф. Шершеневича та інших учених.

Вибір методів прямо залежить від об'єкта та предмета дослідження, якими щодо кримінального права виступають відповідні правові норми, пов'язані з ними суспільні відносини, ідеї й теоретичні надбання науковців, що в сукупності свого невичерпного пере-

ліку утворюють окрему правову реальність.

Питання про кількість реальностей, яку сприймає людина, споконвіку бентежило кращі уми минулого й сучасності. Зокрема, на думку І. Канта, наявність у складі досвіду ідеальних елементів, які він вважав формами людської свідомості, просто ганьбить саму об'єктивну реальність того, що йменується емпірична дійсність [9], але вказує на множинність просторів. Між тим, виокремлення й вивчення іншої реальності – реальності ідей – має своїм фіксованим початком роздуми Платона в його діалозі «Федон» [12].

Сучасним фактом збільшення кількості реальностей виступає поява в кінці ХХ ст. ще одного простору – віртуальної реальності [1, с. 5]. У зв'язку із цим, як відмічається в науковій літературі [7, с. 14], праву, як самостійній реальності, було кинуте серйозний виклик.

З погляду прихильників психологічної теорії права (Г. Тарда, Л. І. Петражицького) право виникло як результат біологічних і психологічних чинників, які виступають такою ж справжньою реальністю, як

економічні й політичні процеси [13, с. 48].

Б. О. Кістяківський вважав, що точка зору Л. І. Петражицького на право як на психологічний феномен ґрунтується на хибному онтологічному твердженні про існування тільки 2-х реальностей – фізичної (упредметненої) і психічної [10, с. 116].

На думку видатного філософа й релігійного мислителя С. Л. Франка, суспільне життя, частиною якого є право, становить собою своєрідну сферу буття, яка не може бути повністю віднесена ні до матеріального, ні до психічного аспекту [17, с. 17]. Право неможливо угледіти тільки в упредметненій матеріальній реальності, як неможливо його віднести й до суто психічних проявів людини.

Не викликає сумніву той факт, що поряд зі сферою об'єктивної дійсності, яка сприймається нами наочно і плине в часі і просторі, існує царина невидимого, не наділена температурними характеристиками. Властивість ідеальних форм – існування без зміни, поза часом. Згідно з позицією засновника феноменології німецького філософа Е. Г. А. Гуссерля [5], саме такими є математичні й логічні поняття і співвідношення. Отже, вони існують в яко-

мусь іншому плані (або вимірі) буття.

Людина сприймає світ, який складається з множинності реальностей. Окремі з них є інтерсуб'єктивними, інші – моносуб'єктивними. Інтерсуб'єктивність певного виду реальності полягає в тому, що людина поділяє цю сферу світа навколо себе з іншими. До інтерсуб'єктивних реальностей відносять повсякденне життя, гру, спільні видовища, релігійні обряди. Реальність повсякденного життя об'єктивована ще до початку народження індивіда. Народжуючись, він потрапляє в конкретне матеріальне середовище й певну систему моральних і релігійних поглядів. Ця реальність має місце й до народження людини, й поза нею, хоча в подальшому і з'являється можливість впливати на цю реальність, змінюючи її мінімально, приміром, організація свого власного куточка життя, свідомий перехід в інше релігійне сповідання, тощо або за певних умов – максимально: зміна матеріальних умов життя всіх оточуючих людей, зміна вектора релігії для цілих етносів або окремих племен (наприклад, Аменхотеп IV (Ехнатон) у давньому Єгипті, Мойсей та його народ у пустелі та ін.).

Інтерсуб'єктивну реаль-

ПРОБЛЕМИ ЗАКОННОСТІ

ність людина поділяє з оточуючими, що для всіх означає загальну спільність предметів побуту, уявлень про світ і його побудову. Так само вона може спільно поділяти з іншими такі види реальності, як гра (діти роблять це частіше, але існують і ділові ігри, тренінги для дорослих), видовищний захід (з того моменту, як у театрі розпочинається вистава, всі – і глядачі, й актори переходять у певну іншу реальність, а по закінченні повертаються до звичайного стану й обстановки). Моносуб'єктивну реальність людина не поділяє ні з ким. Так відбувається під час сновидіння або теоретичних роздумів.

Інтерсуб'єктивне оточення сприймається реальним не тільки однією людиною, а всіма включеними в ці потоки. Моносуб'єктивна реальність є дійсною тільки для людини, що її переживає. Інтерсуб'єктивна реальність характеризується просторовою структурою й темпоральністю, моносуб'єктивна сприймається поза часом і простором.

Перехід з одної реальності в іншу (з інтер в моно й навпаки), а також між різними пластами всередині однієї реальності (з повсякденного життя у гру й навпаки) сприймається як своєрідний шок, викликаний переключенням уваги: краще

за все це ілюструється тим станом, який відчуває людина, яка прокидається від сну [3, с. 19].

Феномен правових ідей, законодавства та пов'язаних з ними суспільних відносин, безумовно, належить до інтерсуб'єктивної реальності, яку кожний суб'єкт правовідносин поділяє з іншими. Між тим, під час замислення над духом закону (на відміну від його букви) людина залишається один на один із собою і власним світом уявлень про справедливість [15, с. 116-122], відплату, рівність, неупередженість тощо.

На думку Г. А. Гаджієва, з якою, вважаємо, слід погодитись, правова реальність включає в себе і саме право, і юриспруденцію, що його вивчає [7, с. 28]. При цьому, як вдало було помічено одним з основних теоретиків правового позитивізму, основоположником концепції конституційного суду й конституційного контролю Г. Кельзеном [6], правознавство може лише описувати право, але, на відміну від останнього, не може нічого наказувати. Сформульовані правознавством висловлення можуть бути істинними або помилковими, в той час як установлені владою норми припису можуть бути лише дійсними або недійсними [18, с. 71].

Реальність інтерсуб'єктивного оточення досліджується за допомогою емпіричних методів пізнання, основними з яких є спостереження, експеримент, опис, вимірювання й моделювання, і таких теоретичних методів пізнання, як аналіз, синтез, абстрагування, узагальнення, індукція, дедукція, ідеалізація, історичний і логічний методи та ін.

Методами пізнання моносуб'єктивної реальності виступають метафізичні засоби – метод істини [8], феноменологічний (Е. Г. А. Гусерль), рефлексивний (М. Блондель), засоби екзистенціалізму (К. Ясперс, Г. Марсель, П. Тілліх, М. О. Бердяєв, Л. І. Шестов), герменевтики (Г.-Г. Гадамер, П. Рікьор, М. Хайдеггер), діалогу й інтерсуб'єктивності (М. Бубер, О. Розеншток-Хюссі, М. М. Бахтін, Е. Левінас, К.-О. Апель) тощо.

Метафізику, слідом за Аристотелем та його учнями, прийнято називати науку про буття і суще [2, с. 118]. Світ метафізики – це одночасно і світ віри, але і світ буття явищ, що виходять за межі наукового досвіду.

Настав час відкинути попередні ярлики й неупереджено вивчити можливість застосування згадуваних метафізичних методів дослідження права взагалі і кримінального права,

зокрема. Це стосується також методів догматизму, еkleктики й софістики, що були засуджені і закреслені пануючою наукою з політичних міркувань.

Буття становить собою єдність минулого, теперішнього й майбутнього, поєднання всіх реальностей, що його складають.

Спираючись на філософсько-правові ідеї Г. Гегеля, видатний вітчизняний правознавець І. В. Михайловський поряд з М. І. Вавіловим та К. Е. Ціолковським обґрунтував один з важливих принципів – принцип єдності світу: земне життя з усіма його проявами є лише нескінченно мала частка світового життя; фізичний порядок життя землі – це тільки прояв фізичного порядку життя світу, соціальний порядок суспільства людей є лише частка світового розумно-морального порядку [4, с. 244].

Як відмічає Г. А. Гаджієв [7, с. 42, 43], юристи, що хизуються своїм реалізмом, рішуче залишають осторонь як метафізику взагалі, так і метафізику юриспруденції, зокрема. Але при цьому вони залишають поза увагою існування 2-х реалізмів: (а) емпіричної, дослідницької науки, яка нічого не визнає, крім факту і (б) метафізики, яка приймає конкретним

ПРОБЛЕМИ ЗАКОННОСТІ

фактом предмети своєї віри. Це вони залишають поза увагою те, що самі занадто наближаються до реалізму другого типу, не помічають, що останній найчастіше нагадує реалізм тих схоластичних метафізиків Середньовіччя, які, на відміну від номіналістів, визнавали за універсалиями, за відверненими поняттями реальне, конкретне буття. Але ж світ права є особливим, що надбудовує юриспруденцію над емпіричною дійсністю, коли вона користується не тільки передумовами морального життєрозуміння, які теж можливо визнати повністю метафізичними, а й значною кількістю презум-

пцій, конструкцій і фікцій, що є дуже далекими від дійсності [16, с. 60].

З огляду на те, що завданням будь-якого наукового пізнання є виявлення сутності досліджуваного явища, зокрема, правової реальності та її невід'ємної частки – галузі кримінально-правових ідей, законодавства і правовідносин, вважаємо можливим запропонувати використання окремих методів пізнання, які історично й методологічно закріплені за метафізикою – наукою про буття і суще. Запрошуємо до більш широкого обговорення проблематики, порушеної в цій публікації.

Список літератури: 1. Антонова О. А. Теория и практика виртуальной реальности: (логико-философский анализ): моногр. / О. А. Антонова, С. В. Соловьев. – СПб.: Изд-во СПбГУ, 2008. – 168 с. 2. Аристотель. Метафизика / Аристотель; пер. с греч. П. Д. Первова и В. В. Розанова. – М.: Изд-во Ин-та философии, теологии и истории св. Фомы Аквинского, 2000. – 232 с. 3. Бергер П. Социальное конструирование реальности. Трактат по социологии знания: моногр. / П. Бергер, Т. Лукман; пер. Е. Руткевич. – М.: Медиум, 1995. – 323 с. 4. Бернацкий Г. Г. Онтологические основания естественного права в учении И. В. Михайловского / Г. Г. Бернацкий // Правоведение. – СПб.: Изд-во СПбГУ, 2001. – № 4. – С. 244–250. 5. Вікіпедія – вільна енциклопедія [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://ru.wikipedia.org/wiki/гуссерль_едмунд 6. Вікіпедія – вільна енциклопедія [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://ru.wikipedia.org/wiki/кельзен_ганс 7. Гаджиев Г. А. Онтология права: (критическое исследование юридического концепта действительности): моногр. / Г. А. Гаджиев. – М.: Норма: ИНФРА-М, 2013. – 320 с. 8. Девідсон Д. Метод істини в метафізиці / Д. Девідсон; пер. А. Л. Нікіфорова [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://philosophy.ru/library/davidson/meta.html> 9. Кант І. Критика чистого розуму / І. Кант [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://philosophy.ru/library/kant/01/00.html#1> 10. Кистяковский Б. А. Социальные науки и право: очерки по методологии соц. наук и общ. теории права / Б. А. Кистяковский. – М.: М. и С. Сабашниковы, 1916. – 704 с. 11. Лосев А. Ф. Платон. Аристотель: моногр. / А. Ф. Лосев, А. А. Тахо-Годи. – М.: Мол. гвардия, 2005. – 392 с. 12. Платон. Диалог «Федон, или О душе» / Платон [Електрон. ресурс]. – Режим доступа: <http://www.plato.spbu.ru/TEXTS/PLATO/phedo.htm> 13. Пиголкин А. С. Теория государства и права: учебник / А. С. Пиголкин. – М.: Юрайт-Издат, 2007. – 613 с. 14. Радутний О. Е. Кримінальна відповідальність юридичної особи стане кроком до закріплення віртуальності життєвого простору / О. Е. Радутний // Електрон. наук. фах. вид. Нац. ун-ту «ЮАУ» – № 1/2011 [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://наука.jur-academy.kharkov.ua/> 15. Радутний О. Е. Справедливість як принцип кримінального права / О. Е. Радутний // Основні напрями розвитку кримінального

права та шляхи вдосконалення законодавства України про кримінальну відповідальність: матер. міжнар. наук.-практ. конф., 11-12 жовт. 2012 р. / голов. ред. В. Я. Тацій – Х.: Право, 2012. – 632 с. **16.** *Спекторский Е.* Юриспруденция и философия / Е. Спекторский // Юрид. вестн.: Журн. Моск. юрид. общ-ва, издаваемый при содействии Спб. юрид. об-ва и Об-ва им. А. И. Чупрова для разработки обществ. наук / под общ. ред. Б. А. Кистяковского, при участии А. С. Алексеева и др. – Кн. II. – М.: 1913. – 329 с. **17.** *Франк С. Л.* Реальность и человек. Метафизика человеческого бытия: моногр. / С. Л. Франк. – СПб.: 1997. – 360 с. **18.** Чистое учение о праве Ганса Кельзена. К XIII конгрессу Междунар. ассоц. прав. и соц. философии (Токио, 1987) // Сб. переводов. – Вып. 1 / отв. ред. Кудрявцев В. Н., Разумович Н. Н.; пер.: Лезов С. В., Пивоваров Ю. С. – М.: Изд-во ИНИОН РАН, 1987. – 195 с.

МЕТАФИЗИЧЕСКИЕ МЕТОДЫ ПОЗНАНИЯ УГОЛОВНОГО ПРАВА

Радутный А. Е.

Проблема выбора методов познания правовой реальности, включающей в себе, в том числе уголовно-правовые нормы и правоотношения, рассмотрена под углом зрения возможности применения средств и приемов метафизики – науки о бытии и сущем. Правовую реальность как самостоятельный феномен бытия отнесено одновременно и к intersubjective реальности, которую человек переживает и поэтому разделяет с другими людьми, и к ее противоположности – реальности monosubjective.

Ключевые слова: методы познания, метафизика, правовая реальность, intersubjective и monosubjective реальность.

METAPHYSICAL KNOWLEDGE METHODS OF CRIMINAL LAW

Radutniy A. E.

The problem of the choice of methods of knowledge of legal reality, including criminal law and legal relations, is considered from the standpoint of the possibility of applying the tools and techniques of metaphysics – the science of being and existence. Legal reality, as an independent phenomenon genesis, attributed both to the intersubjective reality that a person is going through and so shared with other people, and to its opposite - monosubjective reality.

Key words: methods of knowledge, metaphysics, the intersubjective reality and monosubjective reality.

Надійшла до редакції 15.03.2013 р.